

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ

ԹԻԻ 1, 2

ՅՈՒՆՈՒԱՐ—ՓԵՏՐՈՒԱՐ

ԽԲ. ՏԱՐԻ 1928

† ԳԵՐ. Հ. ԹԱԴԵՈՍ Թ. Ա. ԹՈՌՆԵԱՆ

Ժերունագարդ թագակիրը յետ երկարատեւ հիւանդութեան հանգեալ խաղաղութեամբ ի Տէր եւ քարի անուամբ յաւելաւ առ Հարս ութսունեութամեայ՝ 5 Յունուար 1928:

Անտոն Թորնեան — այսպէս կը կոչուէր Հանգուցելոյն աշխարհիկ անունը — ծնաւ ի Զմիւռնա 3 Հոկտեմբեր 1843: Մետասանամեայ մանուկ մատաղ առաքեցաւ Վիեննա, Միխիթարեանց վանքը, ուր նախապէս ընդունուած էր իր երիցագոյն եղբայրը Պօղոս (յետոյ Հ. Պողիկարպոս, † 1 Հոկտեմբեր 1883) եւ ուր կը ծաղկէր իր հօրեղբայրը՝ Հ. Սահակ Ժ. Վ. Թորնեան († 2 Յունուար 1898): 24 Օգոստոս 1859 ուխտադրութեամբ անդամակցեցաւ Միաբանութեանս: Փայլուն ընթացաւարտ

քարճրագոյն ուսումնաշրջանի՝ 9 Մայիս 1861 ծնունդըրուեցաւ քահանայ: Ուսուցանելու ու կառավարելու արտակարգ իր կարողութիւններով քարճրացաւ պաշտօնէ պաշտօն. կարգուեցաւ ուսուցիչ աստուածաբանութեան, յետոյ վարիչ կղերանոցիս եւ ապա մեծաւոր Զմիւռնիոյ եւ Կ. Պոլսոյ վանատուններուն, մինչեւ ընտրուելով խորհրդական Գեր. Հ. Այտնեանի կոչուեցաւ վերստին Վիեննա: Մեծ Բերականին մահուամբ հովուէ զրկուած Միաբանութեան իբրեւ ընդհանուր կառավարիչ ստացաւ հովուական գաւազան եւ վեց տարի շարունակ վարեց Միաբանութեանս ճակատագիրը: 19 Յուլիս 1909 գումարուած ընդհանուր ժողովը երբ Գեր. Հ. Գովրիկեանն ընտրեց ընդհանուր Աբբայ Միաբանութեանս, Թորնեան յանձնեց իր ծանր ու պատուաբեր պաշտօնը նորընտիր Աբբային, 1917—1920 թուականներուն սակայն վերստին անուանուեցաւ խորհրդական Գեր. Գովրիկեանի, ու յետոյ՝ ի յարգանս յառաջացած տարիքին, հանգստեան կոչուեցաւ:

հրդական Գեր. Հ. Այտնեանի կոչուեցաւ վերստին Վիեննա: Մեծ Բերականին մահուամբ հովուէ զրկուած Միաբանութեան իբրեւ ընդհանուր կառավարիչ ստացաւ հովուական գաւազան եւ վեց տարի շարունակ վարեց Միաբանութեանս ճակատագիրը: 19 Յուլիս 1909 գումարուած ընդհանուր ժողովը երբ Գեր. Հ. Գովրիկեանն ընտրեց ընդհանուր Աբբայ Միաբանութեանս, Թորնեան յանձնեց իր ծանր ու պատուաբեր պաշտօնը նորընտիր Աբբային, 1917—1920 թուականներուն սակայն վերստին անուանուեցաւ խորհրդական Գեր. Գովրիկեանի, ու յետոյ՝ ի յարգանս յառաջացած տարիքին, հանգստեան կոչուեցաւ:

Հ. Թոռնեան որքան ալ ստիպուած էր արտաքին ու վարչական գործերու ի սպաս դնել իր մտքի ու կամքի կարողութիւնները, սակայն եւ այնպէս չթերացաւ գոհացում տալ նաեւ գրչով իր ժամանակին գրական պահանջներուն: Իր պատրաստած երկհատոր «Հատընտիր ընթերցուածք»ը (Ա. հտր., Ա. տպ. 1866, Բ. տպ. 1891 եւ Բ. հտր. 1910) մասնաւորապէս հանրածանօթ են եւ կը ներկայացնեն քանասիրական քննադատական արժէք: Առանց գիտական կազմածի հրատարակուած, ինչպէս նաեւ տակաւին անտիպ դասական ընագիրներու մէջէն իր հաւաքած լաւագոյն էջերը ընթերցանութեան՝ օժտած է Թոռնեան գիտական կազմածով: Թարգմանածոյ ընագիրներու մէջ սարդած քազմածի վրիպակներ ուղղած է յոյն նախաքնագիրներու համեմատութեամբ, իսկ ինքնագիր ընագիրներու կրած աղաւաղումները՝ ձեռագրական քաղդատութեամբ (Ա. հտր., էջ 8). յոյն ընագիրներու համեմատութեամբ փորձած է ցոյց տալ ստէպ հայ դասական լեզուի առանձնայատկութիւններն ու ասացուածները (էջ 6), ինչպէս նաեւ մաշթոցեան հայերէնի կանոններուն միութիւնը շեշտելու համար հաւաքած է խնամով եւ ի մի ամփոփած դասական գրականութենէն նոյնաձեւ կամ նմանակերպ դարձուածներ «գի ի քազմաց ընդ միմեանս կշռեալ համեմատութենէ՝ կանոնացն միութիւն ընծայեսցի» (էջ 7): Կրկին հատորներու յաւաքաքաններուն մէջ դասական հայ լեզուի յատկութիւններու եւ դասաւորման մասին տրուած տեղեկութիւնները, ինչպէս նաեւ հրատարակուած ընագիրներու ստորեւ գրեթէ ամէն էջի վրայ գետեղուած քերականական ու մեկնաքանական ծանօթութիւնները իսկապէս կ'արդարացնեն իրեն տրուած «դասական հայերէնի հոյակապ ուսուցիչ» անունը (տես Հանդ. Ամս. 1920, էջ 271): «Հանդէս Ամսօրեայ»ի ընթերցողներու համար այնքան հետաքրքրական չեն Թոռնեանի կրօնական քովանդակութեամբ լոյս ընծայած հայերէն ու գերմաներէն ինքնագիր ու թարգմանածոյ աշխատասիրութիւնները:

Թոռնեան քաջամիտ քազմալեզու էր, կրնար խօսիլ անսայքաթ ու գրել անսխալ նոր յունարէն, իտալերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն ու թուրքերէն եւ գիտէր հիմնովին դասական յունարէն ու լատիներէն: — Մասնաւորապէս լեզուի արտակարգ այս ձերքով է որ յաջողած էր Թոռնեան դիւանագիտական քարձր շրջանակներու մէջ միտ գործել ու գրաւել որոշ դիրք ու գիտէր, ի պահանջել հարկին, ճոխօրէն օգտագործել իր հեղինակութիւնը՝ ի նպաստ իրեն քարեխօսութեան դիմող ազգայիններու: Յատկապէս վիեննահայ գաղութի անդամներէն շատերը երախտագիտութեամբ կը յիշեն Թոռնեանի միջնորդութեան ոյժը:

ԽՄԲ. «ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ»Ի